

УДК 378.147

№ державної реєстрації 0117U003763

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76000
тел. +380963102636; e-mail: office@ksu.ks.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Херсонського
державного університету

Олександр СПИВАКОВСЬКИЙ

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

**ВПЛИВ ЛІНГВАЛЬНИХ ТА ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА
ФОРМУВАННЯ ФАХІВЦЯ З ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ
МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ**
(заключний)

Перший проректор
д.пед.н., професор

Сергій ОМЕЛЬЧУК

Наукова керівниця НДР
к.пед.н., доцентка

Юлія КІЩЕНКО

Херсон – Івано-Франківськ - 2022

СПИСОК АВТОРІВ

Керівниця НДР,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри
англійської філології та
світової літератури імені
професора Олега Мішукова

Ю.В. Кіщенко
(вступ, висновки,
п.1.1., п.1.2)

Відповідальні виконавці:

кандидатка філологічних наук,
доцентка, доцентка кафедри
англійської філології та
світової літератури імені
професора Олега Мішукова

Я.М. Просяннікова
(п.1.3.)

кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри
англійської філології та
світової літератури імені
професора Олега Мішукова

А.В.Воробйова
(п.2.1., п.2.2)

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри англійської
філології та прикладної
лінгвістики

В.В. Колкунова
(п.3.1.)

старша викладачка кафедри
англійської філології та
прикладної лінгвістики

Г.О. Шелдагаєва
(п.3.2.)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ АКТУАЛІЗАЦІЇ КАРТИНИ СВІТУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО АНГЛОМОВНОГО СУСПІЛЬСТВА У ТВОРАХ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ЖАНРУ З КРАЇНОЗНАВЧИМ/КРАЄЗНАВЧИМ КОМПОНЕНТОМ	6
1.1. Основні прийоми перекладу статей публіцистичного жанру з країнознавчим і краєзнавчим компонентом.....	6
1.2. Формування навичок редагування текстів, що містять культурні реалії.....	14
1.3. Лінгвістична інтерференція в міжкультурній комунікації та перекладі ..	16
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ НАВЧАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ РИТОРИКИ У ФОРМУВАННІ ФАХІВЦЯ З ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ	31
2.1. Специфіка навчання візуальної риторики на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти	31
2.2. Основні методи і прийоми навчання візуальної риторики	36
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РОБОТИ СТУДЕНТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ	41
3.1. Результати розробки науково-дослідної теми кафедри студентським об'єднанням «Актуальні проблеми методики викладання англійської мови в загальноосвітніх навчальних закладах»	41
3.2. Результати розробки науково-дослідної теми кафедри студентським об'єднанням «Актуальні питання країнознавства та краєзнавства».....	46
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Актуальність дослідження, наукова та практична значущість.

Для якісної підготовки фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі є необхідним знання того, яким чином внутрішньомовні та зовнішні (соціальні, історичні, культурні, політичні тощо) чинники впливають на професійну підготовку філологів-фахівців з іноземних мов у контексті лінгвістичної глобалізації.

Наразі увага вчених зосереджена на питаннях впливу глобалізації на розвиток світових мов, позитивних результатах і негативних наслідках глобалізаційних процесів. Поява нових глобалізаційних явищ зумовила низку нерозв'язаних питань: глобалізація і мовна політика, глобалізація і національна ідентичність, глобалізація і національна культура, глобалізація і екологія мови, глобалізація і мовна освіта, глобалізація і мова тощо.

Проблема професійної підготовки філологів у контексті лінгвістичної та освітньої глобалізації не поставала предметом самостійного наукового пошуку. Тому зазначена тема має наукову новизну і є актуальною.

У зв'язку з тим, що Херсонщину офіційно визнано одним з основних регіонів України, де туризм є пріоритетним напрямком розвитку, існує необхідність забезпечення цієї галузі висококваліфікованими кадрами – знавцями іноземних мов, що спеціалізуються на краєзнавстві та країнознавстві.

Практична значущість цього дослідження полягає в тому, що в результаті аналізу ролі лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі обґрунтовані нові концептуальні підходи до професійної підготовки філологів з урахуванням глобалізації суспільно-політичних, соціально-економічних, техніко-технологічних, культурно-освітніх процесів, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, активізації економічної, освітньої, наукової та культурної інтеграції України до загальноєвропейської і світової спільноти.

Проаналізовані та апробовані актуальні питання країнознавства та краєзнавства відображають культурні реалії англomовного суспільства, інтерпретовані рідною мовою, а також вітчизняні культурні реалії, описані іноземною мовою, при цьому студенти-філологи мали можливість отримати навички перетворення (трансформації) лексичних, граматичних та стилістичних характеристик вихідних одиниць. У результаті аналізу та узагальнення сучасних проблем країнознавства та краєзнавства виконавці науково-дослідного завдання набули практичних умінь використання найбільш ефективних прийомів інтерпретації культурних реалій.

Мета науково-дослідної роботи: Виявити роль внутрішньомовних та зовнішніх (соціальних, історичних, культурних, політичних тощо) чинників, спрямованих на професійну підготовку філологів-фахівців з іноземних мов у контексті лінгвістичної глобалізації.

Завдання, на вирішення яких спрямовано науково-дослідну роботу:

- проаналізувати актуальні питання країнознавства та краєзнавства, які відображають культурні реалії англomовного суспільства, інтерпретовані рідною мовою, а також вітчизняні культурні реалії, описані іноземною мовою;
- удосконалити практичні вміння використовувати найбільш ефективні прийоми інтерпретації культурних реалій іноземною та рідною мовами;
- обґрунтувати нові концептуальні підходи до професійної підготовки філологів з урахуванням глобалізації суспільно-політичних, соціально-економічних, техніко-технологічних, культурно-освітніх процесів, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, активізації економічної, освітньої, наукової та культурної інтеграції України до загальноєвропейської і світової спільноти.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ АКТУАЛІЗАЦІЇ КАРТИНИ СВІТУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО АНГЛОМОВНОГО СУСПІЛЬСТВА У ТВОРАХ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ЖАНРУ З КРАЇНОЗНАВЧИМ/ КРАЄЗНАВЧИМ КОМПОНЕНТОМ

1.1. Основні прийоми перекладу статей публіцистичного жанру з країнознавчим і краєзнавчим компонентом

Еквівалентність зазвичай вважається однією з основних ознак та умов існування перекладу. Завдяки такому підходу з'являється декілька висновків. По перше: умова еквівалентності повинна включатися в саме визначення перекладу. Так, англійський перекладознавець Дж. Кетфорд визначає переклад як "заміну текстового матеріалу однією мовою, що є еквівалентним текстовим матеріалом іншою мовою". По друге: поняття "еквівалентність" має оцінювальний характер, тому "гарним", або "правильним", визнається тільки еквівалентний переклад. По третє: оскільки еквівалентність є умовою перекладу, завдання полягає в тому, щоб визначити цю умову, зазначивши, у чому полягає перекладацька еквівалентність, що має бути збереженим при перекладі обов'язково. Слід зауважити, що оцінювальне трактування еквівалентності робить зайвим вживання терміну "адекватність".

Можна зробити висновок, що еквівалентність – це власне переклад, а адекватність – це адаптація до аудиторії. Оскільки метою публіцистичних текстів є донесення інформації до читача, а метою перекладу таких текстів є донесення тієї ж самої інформації, але мовою іншої культури, то адекватний переклад у публіцистичних текстах передбачає адаптацію.

Основні питання, які потребують розгляду при перекладі, є:

- образна фразеологія та ідіоматична лексика (як літературна, так і розмовна), у тому числі "деформовані" ідіоми, гра слів, каламбури, прислів'я та приказки (часто навіть у "деформованому" вигляді);
- різноманітні реалії (суспільного, політичного, культурного життя);

- інтерстильове тонування. Суть цього прийому полягає у використанні лексичних одиниць обмеженої сфери вживання як варіативних засобів для відтворення у тексті реальних ситуацій. Предмет опису отримує змістовні додатки, які притаманні менталітету посередника. Це такі розмовні одиниці, такі як жаргон, просторіччя, сленг, занижена та ненормативна лексика, запозичення. У письмовому мовленні все це дає нові способи сполучуваності слів;

- інтертекстуальність – вкраплення в текст інших текстів у вигляді цитат, алюзій та ремінісценцій;

- власні назви, загальноприйняті позначення важливих історичних та політичних подій, географічні назви, скорочення;

- великий відсоток стійких та клішованих висловів, різноманітні журналістські штампи, стандартні терміни та назви, інтернаціональні слова тощо;

- заголовки текстів ЗМІ, побудовані на грі слів, каламбурах, цитатах, алюзіях та "деформованих" ідіомах.

Реалії позначають специфічні поняття (поняття, притаманні лише одній культурі) і вважаються безеквівалентною лексикою. Це стосується нових реалій, що перекладаються вперше. Зазвичай для перекладу реалій застосовують такі способи:

- транскодування (тобто, транскрибування, транслітерування або використання двох цих методів);

- калькування (дослівний переклад);

- описовий переклад.

Інтерстильове тонування включає в себе лексику обмеженої сфери вживання: сленг, жаргон, просторіччя, запозичення, занижену та ненормативну лексику.

Сленг – це термінологічне поле, набір особливих слів або нових значень уже існуючих слів, які вживаються у різних людських згуртуваннях (професійних, соціальних, вікових групах). До сленгу належить жаргон, який

має негативне значення, занижена лексика, яка відрізняється низьким освітнім рівнем. Такі слова використовують для підсилення емоційного забарвлення.

Просторіччя – це слова, вислови, граматичні форми та конструкції, які притаманні нелітературному розмовному мовленню. Це відхилення від існуючих літературних мовних норм.

Інтерстильове тонування представляє для перекладу складність, тому що деякі слова, які належать до вищеназваних категорій, можуть бути незафіксованими у словниках. Вибір засобів вираження в мові перекладу залежить від з'ясування значення слова у контексті. Остаточний варіант перекладу повинен передавати не тільки значеннєві відтінки слова, але й експресивно-стилістичну забарвленість слова. Коли контекст не дає можливості вибору однієї з варіативних відповідностей, доводиться шукати новий варіант перекладу – контекстуальну заміну. Якщо аналоги або варіативні відповідності відсутні у мові перекладу, перекладач може вдатися до прийому компенсації або описового перекладу. Але недоліком описового перекладу є його громіздкість.

Найкращим рішенням проблеми перекладу інтерстильового тонування є використання функціональних аналогів лексичних одиниць обмеженої сфери вживання за наявності їх в мові перекладу. Нейтралізація такої лексики призводить до значних художніх втрат при перекладі [16, с. 185].

У статтях публіцистичного жанру часто можна натрапити на інтертекстуальність – вкраплення в текст інших текстів у вигляді цитат, алюзій, ремінісценцій. Алюзії часто можуть бути причиною того, що текст не підлягає перекладу або дуже складно перекласти. Дослідниками запропоновано чимало методів перекладу такого прийому як інтертекстуальність. Але ми зупинимось на одному з них. За П. Торопом, цитату можна перекладати шляхом точного перекладу (відтворення всіх лексичних елементів); переклад ремінісценції може бути здійснений шляхом мікrostилістичного перекладу (відтворення лінгвостилістичних особливостей оригіналу у зручній (чужій) формі); алюзію можна

перекладати шляхом вільного перекладу (передача загального змісту тексту у вільній формі) [16, с. 134].

Власні назви є невід'ємною складовою текстів у публіцистики.

З точки зору перекладу всі назви можна поділити на три групи: 1) назви, де всі компоненти перекладаються, 2) назви, де всі компоненти назви не перекладаються, а транскодуються та 3) назви, де один або більше компонентів відтворюються за допомогою транскодування (транслітерування або транскрибування). До першої групи належать словосполучення, що не містять власного імені – позначення деяких навчальних закладів, громадських наукових та технічних організацій, міжнародних дослідницьких інститутів, лабораторій, проектів, програм тощо. До другої групи належать назви підприємств та назви журналів. До третьої – на певних вищих навчальних закладів, іменних лабораторій, дослідницьких інститутів.

Назви журналів, як відомо, не перекладаються, а транскодуються. В інформативних цілях (наприклад, у рефератах тощо) назви журналів доцільно перекладати після того, як вони подані в тексті перекладу (реферату) в транскодованому вигляді.

Відомі географічні назви мають традиційні українські відповідники, що нерідко зафіксовані у перекладних словниках і які перекладачу слід знати. Менш відомі географічні назви не завжди мають сталі відповідники або й жодних відповідників, що зафіксовані у словниках. У таких випадках рекомендується застосувати спосіб практичної транскрипції з елементами транслітерування, що дає можливість досить точно ідентифікувати оригінальну графічну форму географічної назви [9, с. 423-427].

Скорочення також є невід'ємною частиною публіцистичних текстів. Процес перекладу відсутніх у словниках та довідниках скорочень можна здійснити в два етапи: дешифрування скорочення та відтворення корелята засобами мови перекладу, тобто пошук еквівалентної форми, яка якомога точніше передає зміст.

Складність перекладу текстів публіцистичного жанру також полягає в клішованості, адже кліше існують у рамках тексту і не є стійкими виразами. Такі вирази можна впізнавати в тексті і підшукувати необхідні переклади. Ці складності можуть зменшитись лише з досвідом.

Особливу роль в текстах публіцистика мають "модні слова", які часто є словами іншомовного походження. Модні слова підвищують довіру читача і підкреслюють актуальність інформації. Але при перекладі "модність" може втратитись, тому перекладачеві треба лексично компенсувати втрату "модності", замінивши її за контекстом на модні слова мови перекладу. Крім того, слід звертати увагу на скритий комізм, який часто базується, наприклад, на використанні лексики високого стилю поруч з нейтральною лексикою. Це можливо компенсувати тільки варіативними відповідностями.

Заголовки – одна з найбільших перекладацьких проблем, тому що часто вони побудовані на грі слів, каламбурах, цитатах, алюзіях та "деформованих" ідіомах. Способи перекладу цих засобів мовлення вже було розглянуто. Але також слід враховувати функції заголовку. Від вирішення цієї проблеми залежить у більшій мірі доля всього тексту перекладу(статті). Функція заголовку полягає у тому, щоб привернути увагу людини до питання, яке розкривається у статті, заінтригувати або пробудити до неї цікавість. Для кращого розуміння та перекладу заголовку слід обов'язково ознайомитися із змістом тексту (статті). Дуже важливо добре розуміти зміст заголовка, адже для заголовків англійських та американських видань дуже характерним є подвійне значення. Особливо ускладненим завданням для перекладача є полісемія назви. У такому випадку слід розглянути усі значення слова, щоб обрати те, яке глибоко розкриває зміст та тему. Заголовки часто бувають алітеровані. Алітерація – це не завжди здійсненне завдання. У більшості випадків, перекладачі жертвують цим прийомом і зберігають зміст.

У заголовках переважно використовуються дієслівні фрази. Відсутній перфектний час, тому дія, яка відбулася в минулому, як правило, передається

дієсловами теперішнього часу, а дія, яка має відбутися в майбутньому – за допомогою інфінітива.

Взагалі, можна сказати, що заголовки англomовної преси бувають дуже насичені. Окрім гри слів, каламбурів, "деформованих" ідіом та інших фігур мовлення, у заголовках часто зустрічаються скорочення, абрeвіатури, інтернаціональні слова, сленгова лексика тощо. Часто дуже важко зберегти лексичний склад заголовка. У такому випадку краще змінити заголовок повністю і створити нейтральний, але зрозумілий за змістом та пов'язаний з темою тексту.

Очевидно, що заголовки, як і багато інших з приведених експресивних елементів, неможна перекладати буквально. Питання фразеології та загальна проблема різної сполучуваності слів у різних мовах надзвичайно суттєві як для практики, так і для теорії перекладу: дуже часто вони зумовлюють значні практичні труднощі й викликають великий теоретичний інтерес, оскільки пов'язані з різницею смислових і стилістичних функцій, які виконують у різних мовах слова з однаковим речовим значенням, і з різницею комбінацій, в які ступають такі слова в різних мовах.

Для адекватного відтворення семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик, при перекладі слід застосовувати лексичні трансформації.

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення. Це лексична трансформація, внаслідок якої слово ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької тематики. Зрозуміло, що цей спосіб перекладу частіше застосовується, коли перекладаються слова із дуже широким значенням на кшталт *thing, matter, piece, affair, entity, unit, challenge, range, claim, concern, weakness, fine, good, useful, to be, to go, to get, to come* тощо. Слід зауважити, що англійські слова широкої семантики можуть перекладатися не тільки за допомогою конкретизації, а також шляхом

використання їхніх словникових відповідників. Застосування конкретизації вимагає творчого підходу з боку перекладача.

В процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися також за рахунок розширення значення – генералізації, що протилежна за напрямком конкретизації. Слово із вузьким значенням замінюється на слово із ширшим значенням. Використовувати її слід обачно і тільки у випадках, коли вживання словникового відповідника може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу. Застосування генералізації може призводити до певної втрати.

Як відомо, перекладач не має права щось додавати від себе до змісту тексту перекладу. Всі смислові зміни, у тому числі така трансформація як додавання, повинні робитися за межами тексту перекладу – виноска, посилання, коментарі. Але коли йдеться про додавання, як лексичну трансформацію, мають на увазі експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу (експліцитна – безпосередньо виражена частина, імпліцитна – не виражена в поверхневій структурі). Йдеться про зміни смислу оригіналу через вилучення частини загального смислу оригіналу або додавання до загального смислу.

Беручи до уваги лексичну трансформацію вилучення, слід також бути обачним при перекладі. Не можна вилучати довільно нічого із змісту тексту перекладу. Вилучати можна лише ті елементи, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або відтворення яких мовою перекладу може порушити норми останньої.

Через різного роду лексичні та граматичні особливості мов оригіналу та перекладу та розбіжності у мовленнєвих нормах, перекладачу доводиться застосовувати трансформацію заміни частини мови. Така трансформація може застосовуватися до слів майже всіх частин мови [9,с. 300-313].

До успішної роботи над перекладом слід додати ще одне – розуміння. Це – один з найважливіших пунктів, а можливо й найважливіший. Це означає розуміння первинного тексту, його загального змісту, зміст кожного

елементу, кожного слова. Розуміння на всіх рівнях тексту: від рівня окремих слів до рівня всього тексту. Без адекватного розуміння не може бути адекватного перекладу. Дуже часто в основі лексичних (та інших) помилок лежить саме нерозуміння (невірне або неповне) первинного матеріалу.

Щоб уникати таких помилок, при перекладі слід:

- вникати у зміст, структуру і комунікативне завдання тексту;
- визначати головні думки, акценти, відносини;
- виявляти зв'язок тексту з поза текстовими явищами, з реальністю;
- враховувати широкий контекст, у тому числі екстралінгвістичний;
- визначати і враховувати стиль/реєстр мови, цільову аудиторію (читачі/слухачі);
- діяти згідно характеру ситуації, в якій з'явився текст, згідно з наміром автора/оратора;
- враховувати конотації і можливість відступу від словникових значень слів у первинному тексті;
- задіювати (і постійно розширювати і поглиблювати) свої фонові знання;
- користуватися словниками, довідниками, консультаціями експертів;
- перевіряти усі власні назви, топоніми і т.п., які згадуються у первинному тексті;
- діяти згідно логіки тексту.

Що перекладач не має робити:

- судити про зміст слова у первинному тексті за його основним значенням (або за тим єдиним значенням, яке йому відоме), або за першим значенням у словнику;
- повністю довіряти двомовним словникам (треба перевіряти значення, конотації, реальне вживання слів у надійних тлумачних словниках);
- залишати неперевіреними «сумнівні» випадки і змістові «непогодженості»;

- покладатися тільки на здогади та інтуїцію там, де можливо перевірити їх правильність;

- перекладати буквально вислови та словосполучення, якщо їх буквальный переклад звучить незрозуміло, незграбно або незв'язно з контекстом первинного матеріалу (такі вислови можуть здатися перекладачеві стійкими, ідіоматичними одиницями). Також слід завжди пам'ятати про таке явище як "хибні друзі перекладача" і консультуватися зі словником.

1.2. Формування навичок редагування текстів, що містять культурні реалії

Під час навчання в майбутніх перекладачів формується навичка швидкого підбору відповідників до кожного слова та словосполучення. Окрім загальномовного словникового складу, необхідно залучати й такі прошарки лексики, які не часто зустрічаються в повсякденному спілкуванні, але, тим не менш, є дуже важливими для усного та письмового перекладу. До таких груп відносяться контрастивна топоніміка, власні назви, реалії, фразеологізми, терміни.

Групу контрастивної топоніміки утворюють географічні назви, які, на відміну від перекладацької транскрипції, слід передавати традиційним перекладом [1, с. 15]. Наприклад, *Чорногорія – Montenegro, Хорватія – Croatia, Пекін – Beijing*.

Тренінг з контрастивної топоніміки повинен залучати вправи на мнемотехніку із завданням повторити низку слів за викладачем/диктором або перекласти їх іноземною/рідною мовою. Організація подібних вправ передбачає залучення ефекту несподіваності за допомогою чергування контрастивної та звичайної топоніміки. Наприклад, а) низка англійських слів з виділеною контрастивною топонімікою: *Cuba, Hungary, Montreal, Washington, Channel Islands, English Channel, Algeria, Monaco*; б) низка

українських слів: *Мадрид, Саудівська Аравія, Близький Схід, Бермудські острови, острів Пасхи, Міссісіпі, Шотландія* [10, с. 19-20].

Подібно до контрастивних топонімів, певні складнощі для перекладу становлять сталі імена власні. Перекладач-початківець, напевно, зможе ідентифікувати українське ім'я в контексті рідної мови, а англійське ім'я – в контексті англійської. Складнощі можливі на етапі розпізнавання рідного імені, яке вимовляється іноземною мовою, а також тоді, коли перекладач не знає оригінального звучання іноземного імені (наприклад, *Einstein, Rockefeller*).

Особливою складністю є ідентифікація особистих імен з третіх мов. Виходячи з цього, викладач має виявляти так званий фонд частотних імен і залучати їх до тренінгу. Матеріал необхідно нарощувати від імен рідної мови – до екзотичних імен [12, с. 38].

Кожна вправа має відпрацьовуватися в чотирьох варіантах послідовно: 1) повторення рідною мовою, 2) переклад на англійську мову, 3) повторення англійською мовою, 3) переклад на рідну мову. Наприклад, *Горацій, Тутанхамон, Васко де Гама, Мікеланджело, папа Іоанн Павло Другий, король Георг, Ден Сяо Пін, Мао Цзе Дун, Кім Ир Сен, Хо Ши Мін* [1].

Зазначимо, що реалії, як правило, перекладаються за допомогою транскрипції (*вареники – varenyky, шаровари – sharovary, область – oblast*) або калькування (*skyscraper – хмарочос, hero-city – місто-герой*). Деякі з таких іменників можна передавати семантичним перекладом: *уха – fish soup, Бритту – мешканець міста Бірмінгему* [10, с. 19-20].

Таким чином, перекладач має бути підготовленим до трьох типових випадків: 1) екзотизм відноситься до української мови (рідної), часто використовується при міжмовній комунікації, але для мови перекладу залишається екзотизмом – окрім транскрипції, перекладач повинен уміти пояснити значення цього слова за допомогою опису на іноземній мові (англійській); 2) екзотизм відзначається випадковістю й певною регіональністю (наприклад, *«трембіта»*), при цьому перекладач сам

визначає, чи необхідно давати пояснення («Місцеві жителі грають на трембітах» - «Local people play *a specific musical instrument, called trembitas*») [10, с. 19-20]; 3) як для вихідної мови, так і для мови перекладу екзотизм є транскрипційним варіантом його вимови на мові першоджерела (японській, китайській, арабській тощо) – для відтворення на слух необхідно мати сформовану навичку, для чого існують спеціальні вправи.

Зазначимо, що починати треба з перекладу низки слів-екзотизмів, а потім переходити до фраз і цілих речень. Наприклад, *гебжалія, нашаран, дзирдз, гаканулі, кускус, юдзухао мін* (назви страв); *Paella* [pai'elə] is a Spanish dish of rice cooked with pieces of meat, fish and vegetables; *Tandoori* [tæn'dvəri] is a northern Indian method of cooking in a large closed clay pot.

1.3. Лінгвістична інтерференція в міжкультурній комунікації та перекладі

Розвиток відкритого інформаційно-комунікаційного простору створює умови для поширення білінгвізму як провідної тенденції мовного розвитку сучасного суспільства. Однак недоліком цієї ситуації є інтерференція, яка мимоволі виникає, якщо ви говорите двома або більше мовами. Особливої актуальності набуває проблема виявлення ознак інтерференції, що пояснюється багатьма причинами, серед яких нечітка мовна та перекладацька підготовка перекладача, що зумовлює ознаки шкідливої інтерференції в міжкультурній комунікації та перекладі. З'ясування ознак інтерференції як комунікативного бар'єру внаслідок конвергенції лінгвокультурних кодів контактуючих мов забезпечить успішний процес міжкультурної комунікації та перекладу. Це сприятиме розвитку актуальної, значущої професійної перекладацької діяльності у перекладачів.

У міжкультурній комунікації та перекладі головною метою є донесення інформації до читача або слухача максимально природним способом, використовуючи всі відомі стилістичні, граматичні, лексичні та граматичні засоби.

З метою детального вивчення феномену інтерференції було проаналізовано новітні досягнення у царинах лінгвістики, соціолінгвістики, психології, психолінгвістики, методики викладання іноземних мов.

У сучасній лінгвістиці проблема виявлення інтерференції є особливо актуальною, що зумовлено кількома причинами. По-перше, система цінностей народу, побут, менталітет, національний характер, традиції, звичаї – все це разом з реальним світом, що оточує людину, реальними умовами її життя відображається в мові. Знання державного устрою, соціально-економічних відносин, норм і правил поведінки, стилю та способу життя, ритуалів у різних ситуаціях міжособистісного та ділового партнерства, звичаїв, традицій носіїв мови є запорукою успіху міжкультурної комунікації та правильного перекладу. По-друге, в умовах сучасної інтеграції індивідуальної інтернаціональної та світової культури, а також у контексті розширення міжнародних контактів, інтернаціоналізації всіх сфер життя актуальними є проблеми мови, культури, комунікації та перекладу. Таким чином, існує потреба у дослідженні виявлення багаторівневої інтерференції в міжкультурній комунікації та перекладі.

XXI століття – це новий етап у розвитку сучасного суспільства. Більшість соціально-культурних і політико-економічних змін останніх років пов'язані з прагненням різних країн і України, зокрема, до відкритої спільноти та інтеграції в єдиний європейський культурно-освітній простір. Для налагодження контактів між вітчизняними організаціями та іноземними партнерами громадяни України були змушені переглянути професійну підготовку перекладачів. При спілкуванні з іноземними партнерами необхідно знати не тільки іноземну мову, а й культурні особливості своїх партнерів, якщо міжмовне спілкування здійснюється в професійній сфері і передбачає усний або письмовий переклад з однієї мови на іншу. Професійно орієнтоване міжкультурне спілкування є засобом і різновидом трансляції у сфері професійного спілкування.

Вивчення явища інтерференції є одним із багатьох, які наразі активно розробляються, і спрямовано на виявлення національних особливостей та міжмовних відмінностей в англійському та українському мовленні, встановлення закономірностей функціональних змін, які супроводжують це явище, інтерпретацію причин інтерференції та виявлення механізмів її породження у сфері лінгвістики. Урахування інтерференції під час перекладу дозволяє запобігти помилкам і зменшити їх кількість, тим самим сприяючи якісній міжкультурній комунікації.

Уникнення різних проблем, пов'язаних з інтерференцією, сприяє більш ефективному розвитку другомовної компетенції, скорочує час на засвоєння нового матеріалу, дозволяє розвивати самоконтроль і ефективніше запобігати виникненню інтерференції.

Інтерференція є необхідною умовою процесу перекладу. Оскільки мови не можуть існувати ізольовано, а процес міжкультурної комунікації та перекладу є мовним контактом, вплив однієї мови на іншу неминуче матиме наслідки на мову перекладу. Звичайно, не можна стверджувати, що міжмовна інтерференція завжди є функціональним, позитивним явищем. Проте стверджувати, що це все-таки негативне явище, також неприпустимо, оскільки в цьому випадку обмежуються можливості перекладу [11].

Варіантні еквіваленти є найпоширенішим типом еквівалентів при перекладі. Більшість слів є багатозначними в лінгвістичному аспекті і тому потребують підбору або утворення лексико-семантичних відповідників. Про відповідність тексту перекладу тексту мови оригіналу можна говорити, коли є тотожність описових ситуацій. Слід мати на увазі, що випадки повної переносу як окремих лексичних одиниць, так і частин речення різних мов у їх сукупності відносно обмежені. До категорії відповідності входять, по-перше, сума формальних компонентів (структурних зв'язків), сума семантичних компонентів (лексичних і граматичних значень), а також змістовна інформація [11].

Вивчення явища інтерференції ґрунтується на здобутках лінгвістики, соціолінгвістики, психології, психолінгвістики, методики викладання іноземних мов.

У психології інтерференцією потрактовують як виникнення перешкод внаслідок перенесення умінь і навичок з одного виду діяльності на інший, що зумовлене об'єктивними розбіжностями, процесом конфліктної взаємодії мовних механізмів, який зовні проявляється в двомовній мові у відхиленнях від законів однієї мови під впливом негативної взаємодії іншої або внаслідок внутрішніх впливів подібного характеру [14].

У психолінгвістиці інтерференція розглядається як складова частина процесу повільного, поступового проникнення іншомовного елемента в систему конкретної мови в процесі оволодіння нею.

У лінгвістиці проблема інтерференції вивчається в рамках мовних контактів, і під цим поняттям розуміють «порушення білінгвом (людиною, яка володіє двома мовами) норм і правил співвідношення двох контактних мов» [30, с. 28].

У методиці навчання іноземних мов інтерференція розглядається як негативний результат неусвідомленого перенесення колишнього мовного досвіду, як вплив рідної мови на досліджувану іноземну [там само].

Під фонетичною інтерференцією розуміють спотворення звукової системи мови внаслідок використання фонетичних навичок, набутих під час вивчення іншої мови або впливу рідної мови [21].

У міжкультурній комунікації та перекладі зустрічаються звукова (фонетична, фонологічна та звуковідтворювальна), орфографічна та граматична (морфологічна, синтаксична та пунктуаційна), лексична та семантична інтерференція.

Особливо вираженою звукова інтерференція є у неносіїв мови, коли первинна і вторинна мови не є тісно спорідненими і мають значні якісні та кількісні відмінності в системі голосних і приголосних [8]. У деяких випадках такий вид інтерференції може не тільки спотворити вимову

фонетичної одиниці, але й змінити її значення, що створить труднощі у спілкуванні між комунікантами або взагалі унеможливить його.

Фонетична інтерференція виникає, коли носій мови сприймає і відтворює звуки однієї мови, яку можна назвати вторинною, за правилами і стандартами іншої, яку можна назвати первинною (рідною чи іншою іноземною). Коли білінгви, ототожнюючи фонему вторинної системи з фонемою первинної, відтворюють її за фонетичними правилами первинної мови, виникає фонетична інтерференція. Цей вид втручання найчастіше зустрічається, якщо перекладач ще не має достатнього перекладацького досвіду[8].

Основними компонентами мовленнєвої діяльності є розуміння, механізм мовленнєвої пам'яті та механізм передбачення. Інструмент розуміння відіграє вирішальну роль у діяльності перекладача. Відповідає за аналіз смислової сторони мови, її структурної організації та мовленнєвого оформлення. Розуміння здійснюється за допомогою внутрішнього способу формування і формулювання думки. Таким чином, на першому етапі перекладу відбувається розуміння вхідного повідомлення, що здійснюється внутрішньо на різних мовах і з різним ступенем розвитку. Механізм усвідомлення реалізується через аналітико-синтетичну діяльність з усіма необхідними розумовими діями та операціями (порівняння, класифікація, аналіз і синтез) [3].

Фонетична інтерференція проявляється в зміні наголосу в деяких іншомовних словах під впливом рідної мови, наприклад, *magazine*, *industry*, *colleague*; а також у вимові літер, які не вимовляються англійською: *whistle*, *sword*. Поширеними є також випадки так званого неправильного наголосу слів. Це стосується тих слів, де наголос падає на першому складі, якщо це іменники, і на другому, якщо це дієслова: *suspect* - *suspect*.

Фонетична інтерференція має місце, коли відмінна риса, характерна для фонетичної системи однієї мови, відсутня в іншій. Що стосується основних видів фонетичної інтерференції, то до них належать неправильний

наголос; пропуск звуків, яких немає в українській мові; вимова звуків, які за правилами фонетики англійської мови слід опускати; неправильне читання буквосполучень; інші варіанти фонетики мови, які не тільки спотворюють правильне звучання мови, але й з часом додають його лексемам нехарактерних звуків, що призводить до утворення слів, які негативно впливають на чистоту мови та її самобутність.

Орфографічна інтерференція проявляється переважно через транслітерацію. Одним із основних проявів орфографічної інтерференції в лінгвістиці та перекладі є транслітерація, яка певною мірою ускладнюється перекладачем, особливо якщо він має справу з власними іменами.

У сучасному перекладознавстві існує кілька правил використання транслітерації при перекладі з української на англійську. Перше правило полягає в тому, що використання затвердженої системи транслітерації не є обов'язковою при перекладі іноземних назв українською мовою. Друге правило полягає в тому, що транслітерація має здійснюватися безпосередньо з української мови на англійську без використання будь-якої додаткової мови. Третя норма передбачає, що затверджена норма є обов'язковою для перекладу назв з української на англійську мову в законодавчих та офіційних актах. При цьому для передачі власних імен застосовують два принципи передачі. Це відтворення за допомогою букв і запис звучання слова незалежно від його написання мовою оригіналу [15].

Використання транслітерації в процесі перекладу, особливо якщо мова йде про власні імена, має особливу специфіку. Транслітерація відрізняється від практичної транскрипції простотою способу і можливістю введення додаткових символів. Транслітерація часто використовується при складанні бібліографічних покажчиків і при організації каталогів. Наприклад, коли потрібно зібрати в одному місці каталогу опис усіх творів вітчизняного автора іноземними мовами. Інструмент транслітерації використовується, коли мови використовують різні графічні системи (наприклад, англійська, українська, грецька, вірменська, грузинська). І все ж літери (або графічні

одиниці) цих мов можуть знаходитися в певній відповідності між собою, і, відповідно до цих відповідностей, відбувається міжмовна передача власних назв [15].

Під час використання прийому транслітерації при перекладу з однієї мови на іншу можуть виникати певні труднощі. По-перше, труднощі виникають через невідповідність фонологічних систем української та англійської мов. По-друге, ускладнення перекладацької діяльності зумовлені графічною специфікою та правилами читання в обох мовах. Ще одна проблема, з якою стикається перекладач, полягає в тому, що головною вимогою транслітерації є якомога точніша передача звуку і збереження графічних особливостей слів різних мов. Проте дотримуватись цього правила не завжди легко [15].

Морфологічна інтерференція спостерігається в англійському перекладі таких конструкцій, до складу яких входять прийменники, що відрізняються від українських відповідників різною кількістю значень, а також тим, що дієслова, іменники та прикметники в обох мовах мають інші прийменники та відмінки, в яких вони вживаються. Тому, перекладаючи тексти, необхідно пам'ятати про еквіваленти прийменників в іноземній мові: *to succeed in something - to be good at smth.*; *show something on the map/photo - to show smth. on the map / in the picture*; *to fight against the enemy - to fight against the enemy*; *in credit - on credit*; *on demand - at smb. request (on request)*; *to be guilty of a crime - to be guilty of a crime*; *to suspect a crime - to suspect smb. of a crime*.

Спроби використати прийменники там, де вони граматично різні, спричиняють перешкоди: *It makes no difference **to** me (not for me)*. *This news is vital **for** us (not to us)*.

Українська мова має інтерферуєчий вплив при виборі часу та способу: замість Present Perfect і Past Perfect вживаються форми Past Indefinite. Особливі труднощі виникають під час навчання правильного вживання означеного (the) та неозначеного (a, an) артикля в англійській мові, оскільки в українській мові така граматична категорія відсутня.

Розглядаючи труднощі перекладу, обумовлені синтаксичними і пунктуаційними особливостями мови, що вивчається, слід зазначити, що синтаксична інтерференція виявляється в заміні правил синтаксичного оформлення речення синтаксичною формою, характерною для однієї з контактних мов [14]. Синтаксичній інтерференції можуть піддаватися майже всі члени речення, порядок слів у реченні та його будова, якщо в цьому плані існує різниця між першою, другою та третьою іноземними мовами. При перекладі з української мови на англійську слід враховувати, що в реченнях іноземної мови існує прямий порядок слів. Усі члени можуть бути виражені різними частинами мови і повинні займати своє місце в реченні. В англійській мові використовується лише прямий порядок слів: *We have signed the contract with this company.*

В англійській мові обставина зазвичай йдуть після додатку в такому порядку: 1) обставина способу дії; 2) обставина місця; 3) обставина часу (може бути в кінці і на початку речення). В українській мові немає чіткого правила щодо розташування в реченні обставина: *He met her by chance at the exhibition yesterday.*

Часто при перекладі підрядні речення зазнають інтерференції: *Do you remember what the judge said?* Значно складно перекладати речення в умовному способі: *If we signed the contract, we should be able to get the equipment.*

Розглядаючи пунктуаційні відмінності, слід зазначити, що розділові знаки вживаються зовсім по-різному в рідній та іноземній мовах у таких прикладах: дата: *date: July 8, 2010; The Sellers guarantee that the delivered goods are in all respects following the description, technical conditions, and specifications of the order* [30, с. 32].

Мовна (лексична) інтерференція – втручання словникового складу однієї мовної системи в іншу, що зазвичай призводить до буквалізмів. Вчені визначають лексичну інтерференцію як двостороннє зближення мовних одиниць однієї або різних мов внаслідок їх вживання, що призводить до

мимовільного порушення мовних норм. Мовна інтерференція найчастіше виявляється при перекладі з рідної мови на іноземну, в умінні знайти адекватні засоби передачі інформації з рідної мови на мову перекладу.

Мовна інтерференція проявляється також у помилковому ототожненні подібних форм (омонімів однієї мови, закріплених за різними лексемами іншої мови). Мовна сполучуваність є не тільки підпорядкованою нормам мови, а й національній специфіці, що пояснюється її приналежністю до мовної картини світу конкретного суспільства.

Інтерференцію можна найчіткіше виявити на лексичному рівні, оскільки мовну інтерференцію можна розпізнати за подібністю чи розбіжністю лексем у порівнюваних мовах. Сама по собі інтерференція в умовах контакту близькоспоріднених мовних одиниць має специфічний характер, який виявляється в наявності мовних фактів, у яких вона проявляється на кількох рівнях одночасно [2].

Семантична інтерференція у процесі перекладу проявляється в словах або виразах без урахування мовного та культурного контекстів, неправильному вживанні слова чи словосполучення в контексті; неточний підбір синонімів; використання в перекладі омоніму англійського відповідника українського слова; надмірність або недостатність перекладу, як результат спроби зробити дослівний переклад, без урахування мовної та культурної специфіки англійського читача.

Стосовно семантичних особливостей слів і виразів, неправильно вжитих в англійських перекладах певної тематики, необхідно відзначити неоднорідність лексики за тематикою, починаючи від слів і виразів зі сфери культури і релігії, архітектури і закінчуючи загальномовними, що включає всі основні частини мови і не обмежується якоюсь однією темою: *The ruins of the gothic temple of the middle of the XVII century. The Gothic Temple* – це назва історичної будівлі в Англії, поблизу Букінгема. Слово *temple* в українській мові вживається, як правило, у словосполученні *temple of God* і позначає будь-який *Christian church*.

*In 34 halls of the Volyn Museum of Regional Studies, founded in 1929, displayed are over 7 thousand **exhibits**, with over 100 thousand **museum units** being in primary fund.* Вираз **museum units** також не зовсім зрозумілий – очевидно, йдеться про **exhibits**. Тому ми пропонуємо замінити його словом **artifact**.

*The Soviet authorities used the church as storage for the May **ltransparencies**.* Очевидно, що в тексті українського оригіналу маємо транспаранти (**banners**), тобто засоби агітації з гаслом чи зображенням на тканині чи папері. В англійській мові слово **transparency** асоціюється з **openness** або **projector**, якщо це зображення на прозорій тканині чи іншому матеріалі. Звичайно, це не має жодного відношення до пропаганди, тому ми вважаємо недоречним використання такого слова в контексті. Замість цього ми пропонуємо англійське слово **placard**, яке зазвичай використовується в такому контексті.

Інтерференція часто виникає через спроби передати український текст без аналізу вихідного матеріалу щодо специфіки вживання слова в англійській мові, що включає як семантичні частини слова, так і особливості його сполучуваності чи вживання в певних контекстах.

У зв'язку із загостренням інтересу лінгвістів до явища інтерференції, яка породжує не лише міжмовні (фонетичні, лексико-граматичні, синтаксичні), а й дискурсивні, соціокультурні бар'єри міжкультурної комунікації та перекладу, розглядаємо інтерференцію в широкому розумінні як конфліктно-взаємодійний механізм, який виявляється у вторинній мовній особистості у відхиленнях від мовних, дискурсивних, соціокультурних норм однієї мовної культури під впливом іншої.

Труднощі, що виникають у міжкультурному спілкуванні та перекладі, частково виникають через спотворення фонетичної чи лексичної сторони іноземного мовлення. Проте лексика є однією з найкритичніших форм відображення етнокультурної специфіки світогляду. Часто дискурсивні та

соціокультурні явища спричиняють непорозуміння, перешкоди та збої в міжкультурній комунікації та перекладі.

В умовах міжкультурної комунікації як діалогу культур простежується протиставлення свого чужому, коли співрозмовники постають представниками різних культур. У цьому випадку учасники діалогу розуміють один одного з позицій власних культур, які суттєво відрізняються одна від одної.

Досліджуючи мовну інтерференцію в міжкультурній комунікації та перекладі, Алімов [2] описує інтерференцію так: під час перекладу перекладач насамперед має справу з процесом сприйняття повідомлення вихідною мовою. Це сприйняття на етапі ідентифікації здійснюється як процес порівняння сприйнятих предметів з перцептивними еталонами подібних предметів, які можуть зберігатися в пам'яті перекладача.

Це порівняння базується на критерії слів як мови оригіналу, так і мови, якою виконується переклад: за відсутності або недостатньої сформованості мовних засобів в одній мові перекладач з різним ступенем усвідомленості використовує перцептивні засоби іншої мови. Саме така заміна перцептивних засобів однієї мови перцептивними стандартами іншої мови є причиною інтерференції.

На нашу думку, існує кілька факторів, які викликають перешкоди:

1. Національна самосвідомість народів та їх культур.
2. Культурні відмінності комунікантів як наслідок їх приналежності до різних національних культур.
3. Неповна спільність мовних свідомостей комунікантів, що призводить до сприйняття іншої культури як «відхилення від норми». При цьому образи власної культури вважаються нормою, а інша культура сприймається шляхом наближення чужих уявлень про свідомість до образів власної культури.
4. Взаємодія різних культур, у результаті якої виникають різноманітні культурологічні явища.

Однак у різних випадках виникають інші форми міжкультурної комунікації, прямо протилежні діалогу, так би мовити, антидіалог, на шляху конфлікту, культурної конкуренції, виникнення стереотипів поведінки, протилежних культурі, так би мовити, «культурної відчуженості» чи інакшості Рибіної [13].

Остання проявляється в міжкультурній комунікації, коли співрозмовники, як представники різних мов, культур, протиставляють свою чужій. При цьому партнери по спілкуванню усвідомлюють свою відмінність, виникає взаємне відчуття «чужорідності» партнера. Співрозмовник, створюючи повідомлення рідною мовою, несвідомо орієнтується на свою систему культурних цінностей. Інший співрозмовник, сприймаючи повідомлення, спирається на свою культуру.

У міжкультурній комунікації та перекладі співрозмовники різних лінгвокультур по-різному декодують повідомлення. При цьому, звичайно, не виконується комунікативна функція мови (передачі сенсу), для реалізації якої в процесі спілкування між представниками різних культур учасникам необхідно знати і враховувати як структуру, цінності носіїв цих культур і система цінностей, що відображена в одній мові.

Щоб вирішити цю проблему, необхідно, з одного боку, зрозуміти власну культурну ідентичність, а з іншого – описати словниковий склад певної мови. В умовах міжкультурної комунікації та перекладу профілактика інтерференції забезпечується, на нашу думку, формуванням умінь адекватно вербально та невербально реагувати на ситуацію спілкування, що передбачає формування мовної та культурної компетенції перекладачів у плані засвоєння знань, мовлення та мовлення. умінь і навичок у досліджуваних сферах спілкування.

Успішне прогнозування інтерференції можливе за умови представлення діалогу культур у вигляді функціонуючої моделі міжкультурної взаємодії, яка забезпечує спосіб взаємного спілкування людей, представників різних національних культур, у рамках пізнавальної та

комунікативної діяльності, до забезпечити адекватне взаєморозуміння в рамках міжкультурної комунікації та перекладу.

Ми бачимо таку модель міжкультурного діалогу в узагальненому варіанті як структурне ціле, що включає ментальну та комунікативну частини. Ментальну частину ми розглядаємо як суму знань і факторів про етнічну (матеріальну та духовну), художню та ідеологічну культуру, представлену в порівнянні. Етнокультурна інформація допомагає отримати систематизовану і повну картину реального уявлення про світ представників різних культур, яка опосередковує всі акти людського світобачення і світовідчуття, дозволяючи осмислювати локальні ситуації і події, що відбуваються в світі. Комунікативний аспект, на нашу думку, пов'язаний із соціокультурним змістом. Він включає елементи соціально-нормативної культури (правила мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників різних культур у порівнянні).

Опосередкованою ланкою між цими двома аспектами є мова як специфічний проміжний компонент. Таким чином, це дозволяє позначити мову як «силу», яка формує уявлення людини про навколишній світ, визначає її «світогляд», її внутрішню форму впливає на культуру людей.

Міжкультурна взаємодія дає змогу представити картину світу носіїв різних культур як у глобальному, так і в національному масштабах за умови проведення мовно-культурного та концептуально-когнітивного аналізу шляхом виявлення саме тих параметрів, які відрізняють мовний образ певного етносу від "картини світу іншої мови. Виконуючи функцію когнітивної свідомості, відмінну навіть у носіїв мови, таке моделювання ситуації визначається не мовними системами, а життєвим досвідом індивіда, структурами інтерналізована діяльність і форми поведінки.

Причини впливу інтерференції на міжкультурну комунікацію та переклад різноманітні, розглянемо деякі з них. Ефект інтерференції полягає в тому, що динамічні стереотипи граматичних форм і конструкцій, сформовані в рідній мові, особливо ті, що відрізняються від іноземних, стають

відсталими, важко піддаються зміні, а при оволодінні другою мовою чинять значний опір і перешкоджають зміні.

Жлуктенко (1974) описує інтерференцію як «ототожнення слів, морфем і граматичних моделей обох мов». При перекладі можна виділити наступну типологію:

1. Зміна граматичних зв'язків в одній мові за аналогією з тими відношеннями, які існують в іншій:
 - а) перенесення граматичних відношень з мови А на мову Б або навпаки;
 - б) усунення граматичних відношень, які існують в одній мові через їх відсутність в іншій.
2. Зміна граматичної функції слова чи морфеме однієї мови за зразком іншої.
3. Розширення або звуження вживання граматичної форми, моделі або одиниці даної мови під впливом вживаності є ідентифікованими явищами іншої мови [7].

Вайнрайх [4] зазначає, що мовець зазвичай ідентифікує морфем на основі їх формальної подібності або подібності їхніх попередніх функцій. Іноді суфікс може бути перенесений з однієї мови в іншу для заміни нульової морфемі або морфемі, що складається з невеликої кількості фонем (, 1995). Однак на рівні морфем інтерференція зустрічається порівняно рідко. Набагато частіше він проявляється на рівні частин мови.

Інтерференція на рівні частин мови базується на категоріальних відмінностях та інших особливостях частин мови різних мов. Відмінності виявляються при порівнянні будь-якої частини мови, наприклад відмінності в роді іменників, дієслівних формах, наявності чи відсутності артиклів. Для подолання інтерференції необхідно виявити схожість і відмінність і встановити міжмовні відповідники для їх успішного засвоєння.

Шишкіна виділяє наступні причини впливу інтерференційних помилок у сфері граматичних категорій:

1. недостатнє проникнення комуніканта в контекст інформації, що передається;

2. неправильне ототожнення граматичних категорій, які існують в обох мовах;
3. формальне використання прямих граматичних відповідників у перекладі [30, с. 36].

Основною причиною помилок на рівні службових слів при перекладі є наявність у межах даної мови синонімічних засобів вираження однакового значення. Серед найпоширеніших помилок, зумовлених інтерференцією на рівні частин мови, є помилки, що виникають при вживанні категоріальних форм числа та відмінка іменників, дієприкметникових і прикметникових форм прикметників; категоріальні форми часу, вид, часове відношення, спосіб, часовий і дієслівний відображення [30, с. 36].

Дослідження показало ряд недоліків щодо порядку слів у деяких виданнях англійського перекладу, з численними проявами багаторівневої інтерференції рідної мови. Запобігання інтерференції в міжкультурну комунікацію та переклад покращить англійські тексти, які створюють імідж України у світі. Переклад на іноземну мову вимагає високого рівня професійної підготовки з розумінням особливостей вживання та сполучування лексичних одиниць.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ НАВЧАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ РИТОРИКИ У ФОРМУВАННІ ФАХІВЦЯ З ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

2.1. Специфіка навчання візуальної риторики на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти

Глобалізація суспільно-політичних, соціально-економічних, техніко-технологічних, культурно-освітніх процесів, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, прискорення інтеграційних прагнень України закономірно обумовлюють необхідність змін у професійній підготовці філологів.

Нові підходи враховують прагнення студентів брати активну участь у міжнародних наукових проєктах, проходити стажування за кордоном, навчатись за програмами «подвійного диплому». Такий досвід стає необхідною базою для професійного розвитку. Під час навчання, стажування, роботи за кордоном у майбутніх спеціалістів виникає потреба точно, швидко, доступно передати специфічну вузькопрофесійну інформацію. Водночас, у реаліях мультикультурної спільноти виникають ситуації, коли люди говорять англійською, але не є носіями цієї мови, представляють різні культуру, історію, світогляд. Закономірно виникають розбіжності у сприйнятті й передачі інформації. Уникнути неточностей та суперечок дозволяє ефективно використання прийомів візуалізації [5, с. 142-146].

Сьогодні стає очевидним, що дієвість подачі вербальної основи залежить від використання ефективних візуальних елементів. Дослідники (M. Hocks, M. Murray, O. Anderson, S. Kardia, K. Gupta, E. August) впевнені: візуальні прийоми обирають для точної передачі думок, дієвого переконання та впливу під час академічної та професійної діяльності.

У попередні роки проблемам візуалізації приділялось недостатньо уваги, «традиційне навчання було зосереджено на аналізі й продукуванні лише вербальних текстів, зображення сприймалось неререфлексивно» [28]. У

результаті студенти не володіють основними законами візуальної грамотності, не достатньо обізнані щодо прийомів візуалізації теоретичного матеріалу, правил оформлення таблиць, графіків, діаграм, макетів, створення презентацій тощо. Причиною проблеми американські вчені-дидакти [17] називають відсутність у програмах завдань з візуалізації, нестачу методичних рекомендацій щодо їх правильного виконання, невизначеність у критеріях оцінювання такої діяльності студентів.

Постає потреба у розробці дієвого механізму для навчання студентів створенню ефективного візуального елемента, який сприятиме дієвості та гармонійності спілкування. Специфіку оформлення точного, доступного, виразного висловлювання вивчає риторика. Для запланованого впливу на опонента ця наука використовує засоби як вербальної, так і невербальної комунікації. Серед викликів сучасного красномовства окремий напрям – візуальна риторика, що пропонує «переорієнтацію на невербальні техніки, які слід вивчати для подолання прогалини у спілкуванні» [25, с. 63]. На нашу думку, основи візуальної риторики можуть стати дієвим підґрунтям у навчанні студентів якісної та ефективної візуалізації.

Навчання візуалізації вимагає комплексного підходу, що включає розгляд наступних питань:

- 1) визначення теоретичної основи навчання візуалізації ;
- 2) виокремлення риторичних принципів, необхідних для навчання й викладання візуальної риторики;
- 3) визначення предметного змісту діяльності у межах візуальної риторики;
- 4) комплексний розгляд предметного змісту діяльності: візуального мислення, візуального тексту, візуального аналізу;
- 5) виокремлення методів впровадження навчання візуалізації в освітній процес сучасного ЗВО;
- 6) опис прийомів навчання візуальної риторики на заняттях з іноземної мови у ЗВО.

Вивчення риторики охоплює багато речей, але, насамперед, ефективно спілкування. Більшість учених (М. Hogan, А. Kurr, N. Crick, С. Rood, G. Hauser) сходяться на думці, що саме закони та принципи риторики є базисом для отримання й передачі знань. Методи красномовства, правила аргументації не тільки якісно впливають на процеси сприйняття, аналізу, моделювання та продукування дискурсу, але й здійснюють їх контроль через потужні модуси переконання (риторичні стратегії) – логос, етос, пафос [27].

Дотримання риторичного принципу в освіті сприяє формуванню риторичних умінь студентів на базі риторичних стратегій. В рамках логосу відбувається навчання логічності, ясності й точності мови, що дисциплінує та розвиває когнітивні здібності. Етос контролює правильність і доречність дискурсу з точки зору норм моралі. Пафос розвиває естетику спілкування та мовної поведінки, красу, виразність сказаного, демонструє волю мовця. Отже, риторичний принцип у навчанні й викладанні вимагає від студента обирати точні, доречні та ефективні вербальні й невербальні засоби впливу, не порушуючи етики спілкування.

Вказані риторичні закони діють і у межах візуальної риторики, що вивчає «специфіку використання візуальних образів з метою переконання та отримання знань»[23, с. 629]. Початком досліджень візуальної риторики вважають наукові праці Р. Барта «Риторика образу» [19], Р. Арнхейма «Візуальне мислення» [18] та Д. Бергера «Способи бачення» [20]. Ще у 60-ті роки 20 століття ці вчені впевнено довели, що візуальні образи та зображення передають інформацію більш точно й доступно ніж друковані тексти.

До предметного змісту діяльності у межах візуальної риторики належать умови діяльності, виражені такими елементами: предмет, об'єкт і засоби реалізації. Предметом діяльності виступає візуальне мислення – здатність надавати сенс візуальним знакам [18]. Такий тип мислення характеризує процес формування думок з точки зору уявних і реальних образів, а не слів та їх значень [22]. Візуальне мислення вважають умінням сприймати ідеї як серії ментальних картин, або «здатністю знаходити смисл в

образах» [31, с. 845]. Запит суспільства на вміння дієво використовувати візуальний матеріал стимулює активізацію досліджень з психології візуального мислення, візуальної семіотики, вивчення візуальних знаків у соціальному, історичному, культурологічному контексті. В умовах вищої школи розвиток візуального мислення стимулює здатність студентів точно сприймати й аналізувати візуальний матеріал, ефективно ілюструвати власні думки, дієво переконувати за допомогою візуальних образів.

Основним об'єктом дослідження візуальної риторики є візуальний текст (повідомлення), який «виконує і метамовну (тлумачну функцію), і емотивну (викликає ставлення реципієнта до побаченого)» [6, с. 49]. Найбільш поширені тексти зустрічаємо у медіа : від реклами до веб-сайтів, соціальних медіа, додатків, блогів, вірусних відео, що є невід'ємною частиною електронних і цифрових технологій. Ще у 1993 році Р. Ленхем [24] підкреслив риторичну природу цифрового тексту як радикально нового засобу спілкування. Вчений вважав, що інтерактивне, мінливе, змішуюче слова та зображення електронне слово кидає виклик і абсолютно змінює уявлення про форму культури в цілому та надає нових вражаючих можливостей в освіті.

Пізніше, досліджуючи інтерактивність технологій мультимедіа, А. Висоцька [29] наголосила на неможливості розділити словесне й візуальне на екрані монітора. Дослідниця, спираючись на риторичні принципи викладення матеріалу, закликала до детального аналізу візуального контенту з точки зору його доступності для аудиторії, доречності щодо ситуації мовлення, етичності по відношенню до культурного й соціального різноманіття суспільства. Водночас М. Данесі закликав сприймати візуальні тексти не як підсумовування окремих візуальних елементів, а цілісно, «вказуючи на те, що існує внутрішня «бімодальність» в обробці текстів, коли окремі елементи є специфічними елементами, які складають загальний текст» [22]. Отже, дослідження візуального тексту є цінним через можливість

проаналізувати метамовну, емотивну функції, зрозуміти його цілісно та в окремих деталях.

Візуальне мислення і візуальний текст є базовими складовими процесу аналізу, моделювання та створення контенту у межах візуальної риторики, яка розглядає будь-які візуальні об'єкти як риторичні. Вони, на думку М. Данесі [22], можуть бути використані для впливу та переконання людей так само ефективно, як слово оратора. Тому, «активізацію досліджень у сфері візуальної риторики пов'язують не тільки з посиленням інтерактивного характеру мультимедійних технологій (у тому числі в освіті), а і з бажанням медіа більш ефективно впливати на думки та дії опонентів» [23]. У таких умовах актуальними стає завдання навчити критично сприймати кожен візуальний знак, вміти визначати риторичний намір, прояви маніпуляції, впливу або примусу.

Основним засобом оперування візуальної риторики стає метод риторичного аналізу, який «розглядає візуальний образ через систему знаків, стереотипів, визначає його вплив і взаємопов'язаність із різними символами»[22]. Етапи риторичного аналізу передбачають відповіді на три питання: 1) чи вирішує візуальний елемент задачу, що заявлена у дискурсі; 2) які риторичні стратегії використовують під час вирішення задачі, якою мірою вони є дієвими та ефективними; 3) наскільки передбачуваним є запланований ефект від використання візуального елемента. Останнє питання є особливим для риторики, адже важливо навчитись передбачати реакції аудиторії і будувати той візуальний аргумент, що відобразить очікування адресата. Так створюється база для подальшого пошуку стилю або комбінації винаходів ефективного переконання без порушення очікувань аудиторії. Для студентів аналіз візуального елемента стає тією творчою діяльністю, де, ґрунтуючись на риторичних стратегіях, відбувається вивчення форми зображення та його значення для точної інтерпретації візуальних знаків. Отже, комплексний підхід до розвитку візуального мислення, вивчення візуального тексту та

володіння риторичним аналізом стає необхідним інструментом в оволодінні прийомами візуалізації [5, с. 142-146].

Отже, переважання людства текстовою інформацією знаходить вихід у збільшенні використання невербальних, візуальних засобів передачі інформації. Візуальна складова стає нормою щоденного спілкування, створюючи нове «бачення» знань. Дотримання риторичних принципів та розвиток риторичної компетентності у візуальній комунікації є необхідним інструментом академічного й професійного успіху студента-філолога. Риторичні стратегії (логос, етос, пафос), відпрацьовані на вербальних текстах, дають підстави сформулювати основні вимоги щодо візуальних образів та зображень, які мають бути максимально точно й логічно використані, відповідати етичним та моральним нормам, бути естетично-виразними.

2.1. Основні методи і прийоми навчання візуальної риторики

Серед найбільш результативних практичних способів активізації мовленнєвої діяльності на заняттях з англійської мови в закладах вищої освіти лінгводидакти (Є.І. Пассов, С.Ю. Ніколаєва та ін.) називають максимальне наближення атмосфери навчання до умов комунікації. Реальне спілкування поєднує чотири види мовленнєвої діяльності, тому й навчання мові має включати завдання, що поєднують їх усі разом. Таке взаємопов'язане навчання (Л.І. Байдак, Н.В. Станкевич) передбачає, що рецептивні види мовленнєвої діяльності (аудіювання та читання) відповідають комунікативно-прагматичним цілям, а саме вилученню необхідної інформації, а продуктивні (говоріння й письмо) – її викладенню.

Можна стверджувати, що взаємопов'язане навчання знаходить повну реалізацію у риторичній діяльності, коли на етапах створення й продукування дискурсу студент виконує як рецептивні завдання (прослуховування, читання та аналіз зразків промов, добір матеріалу для риторичного тексту тощо), так і продуктивні (оформлення тексту виступу та

презентації, участь у підготовлених або спонтанних промовах, діалогах, дискусіях тощо). Такий комплексний підхід із залученням арсеналу прийомів візуальної риторики сприяє розвитку риторичної компетентності студента.

Розглянемо основні методи і прийоми навчання візуальної риторики на заняттях з англійської мови в вузі. Таке навчання передбачає три етапи: 1) спостереження; 2) моделювання; 3) продукування. Так, на думку М. Хокс, під час оволодіння основами візуальної риторики студенти повинні спочатку «навчитись «дистанційного» процесу критики візуального матеріалу, який їх оточує, як чогось структурованого, далі підбирати заплановані риторичні ходи, а потім виконувати ці візуальні рухи самостійно» [23, с.634].

Перший етап – спостереження – включає сприйняття й аналіз зразків візуалізації, оцінку їх з точки зору основних якостей. На цьому етапі використовують пояснювально-ілюстративний метод навчання. Становлення умінь відбувається за допомогою репродуктивних, аналітичних, акцентних завдань. Під час евристичної бесіди визначають ефективність обраного візуального елемента, його основні якості, значущість форми для передачі змісту повідомлення, дієвість впливу зображень на різні типи аудиторії.

Аналізуючи вплив кожного елемента зображення (розмір, колір, лінія або форма), студенти виявляють акценти наміру під час komponування, перерозташування; вивчають основи дизайну для ефективного використання контрасту, кольору, масштабу; визначають варіанти адаптації візуального матеріалу до вимог адресата.

На цьому етапі навчаються визначати цільову аудиторію: стать, вік, національність, рівень грамотності та інші категорії ідентичності, пов'язані з типом мислення або інтересами [23]. Найкращими елементами-зразками для спостереження стають образи, що оточують студентів щоденно (он-лайн ігри, веб-сайти, сторінки соціальних мереж). Таким чином, на першому етапі студенти досліджують елемент-зразок, оцінюючи його дієвість та ефективність у певній риторичній ситуації, створюючи основу для подальшого продукування візуального матеріалу самостійно.

Другий етап – риторичне моделювання – включає добір та структурування візуальної складової дискурсу. Розвивається здатність добирати переконливі, виразні та дієві невербальні засоби, а також організувати їх відповідно до мети та умов комунікації.

Під час моделювання студенти приймають ініціативу у частковій підготовці візуального матеріалу: спрощують текст за рахунок використання візуальних прийомів, редагують окремі елементи, змінюють колір, фон, шрифт, обрамлення абзаців, сторінок. Вчаться поетапно змінювати зображення, використовуючи дизайн у формі «коло», «полароїд», «горошок»; написи у стилі «графіті», «акварель», «боке». Добирають жирні шрифти, стрілки, заголовки, що виїжджають; налаштовують однакові вертикальні й горизонтальні (ефект від яких сильніший) переходи між слайдами, що створює відчуття цілісності та плавності. Кожна зміна, що несе конкретне функціональне навантаження, активно обговорюється під час евристичної бесіди.

У процесі моделювання студенти застосовують закони поєднання кольорів, вивчають різницю між контрастними та конфліктуючими відтінками, добирають гармонійну палітру (наприклад, за допомогою Adobe Color), використовують неонові кольори, дуотон, монохромну палітру, акцент одного кольору на чорно-білому фоні тощо. Студенти створюють актуальні меми, виразні комплексні заголовки, іконічний код, поповнюють фотогалереї, оформлюють інфографіку. Опановують можливості колоризації, мапінгу, використання 3D моделі, відео 360 тощо.

На етапі моделювання актуальними стають тренувальні завдання та вправи за зразком з коментарями щодо риторичної ситуації, типу аудиторії, виду аргументації. Студенти визначають специфіку тих елементів, що перетворюють візуальний каламбур на потужний довід. Для цього використовують прийом «відсторонення» (зміщення або накладання образів, дефаміліаризація), що пропонує презентувати звичайний образ у незнайомий, дивний або шокуючий спосіб, так, щоб він отримав нові перспективи

побачити предмет по-іншому. Ефективними стають завдання з інтерпретації невербального знаку, перетворення символу у візуальну метафору[26], наповнення цифрового оповідання – мультимодального навчального дизайну, який допомагає пояснити складні поняття за допомогою розповіді та метафор [28]. Студенти навчаються прийому «мінімалістична композиція», що пропонує оцінити слайди презентації та залишити лише найважливіші думки та візуальні деталі.

У роботі на другому етапі корисною стає форма самоаналізу, що включає наступні питання: Чи робить моє візуальне оформлення інформацію більш точною, доступною, зрозумілою? Чи є мій образ особливим та виразним, таким, що звертає увагу аудиторії, змушує здивуватись, замислитись, діяти? Чи є запропонований образ (ілюстрація) доречним, коректним з точки зору цільової аудиторії? Отже, етап моделювання пропонує студентам добрати той елемент візуального впливу, що зробить дискурс більш логічним, етичним та естетичним для певної риторичній ситуації.

На третьому етапі – продукування – студенти самостійно візуалізують публічні виступи, ілюструють твори, проводять візуально-риторичні експерименти, змагаються у майстерності оформлення образу, створюють рекламу. Під час продукування використовують сократичний метод навчання, основними прийомами якого виступає самостійна розробка та презентація візуального матеріалу. Ефективними завданнями також стають пропозиції перевтілити вербальний матеріал у невербальний (намалювати музику, «оживити» число, визначити колір днів тижня, зобразити картину настрою, спробувати візуалізувати емоцію, ставлення, проблему). Але основним комплексним прийомом, що реалізує повний цикл візуалізації риторичної діяльності, виступає підготовка та виступ з презентацією проєкту.

Отже, навчання прийомам візуалізації передбачає три етапи, що включають спостереження та аналіз візуального елемента, моделювання деталей наочності, самостійне продукування візуального матеріалу. На етапі

спостереження за допомогою репродуктивних, аналітичних, акцентних завдань студенти досліджують візуальний елемент-зразок, оцінюючи його дієвість та ефективність у певній риторичній ситуації. Під час риторичного моделювання відбувається добір та організація візуальної складової дискурсу у процесі виконання тренувальних завдань та вправ за зразком. Серед прийомів навчання на вказаному етапі описано прийом «відсторонення», інтерпретації невербального знаку, перетворення символу у візуальну метафору, прийом «мінімалістична композиція». Завершальний етап продукування пропонує студентам самостійно візуалізувати публічні виступи, проілюструвати твори, провести візуально-риторичні експерименти. Сократичний метод навчання визначено провідним для самостійної розробки студентами презентації візуального матеріалу. Результатом дослідження стало виокремлення основних етапів та прийомів навчання візуальної риторики на заняттях з англійської мови в закладах вищої освіти.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РОБОТИ СТУДЕНТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

3.1. Результати розробки науково-дослідної теми кафедри студентським об'єднанням «Актуальні проблеми методики викладання англійської мови в загальноосвітніх навчальних закладах»

Обов'язковим елементом наукового дослідження за темою кафедри була робота студентських наукових об'єднань. Загальною темою студентської науково-пошукової групи №1 була така: Актуальні проблеми методики викладання англійської мови в загальноосвітніх навчальних закладах. Керівником цього студентського об'єднання протягом 2018-2021 років була доцентка кафедри Колкунова В.В., а після її звільнення групу очолила доцентка Зуброва О.А.

Відповідно до напрямку наукової теми кафедри учасниками студентського наукового об'єднання №1 досліджено методику використання ситуативно-комунікативних кейс-технологій при навчанні іншомовного спілкування. Проведено 7 майстер-класів на базах шкіл м. Херсона, зокрема з учнями 10-х класів Херсонського академічного ліцею ім. О. Мішукова з апробації методики навчання англійської вимови (2019-2022 р.р.) таз учнями 9-х класів комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Школа гуманітарної праці» з опрацювання на практиці методики формування лексичних навичок (2019-2022 р.р.). Інформацію та світлини про ці заходи надано на інтернет-сторінці кафедри в рубриці «Студентські об'єднання».

У ході дослідження проблеми формування мовної особистості вчителя як головного творця й носія національної мови, культури й духовності виконано 4 студентські роботи (В. Балюк «Способи подолання міжмовної інтерференції у процесі навчання англійської мови на основному етапі ЗВО»; Т. Бибик «Формування лінгвокраїнознавчої компетенції учнів у процесі навчання англійської мови у ЗВО»; Макарова А. «Система вправ для навчання писемного мовлення», О. Таран «Розвиток уміння англійського монологічного мовлення учнів старшого етапу ЗНЗ за допомогою методу проєктів»).

За звітний період студентським об'єднанням виконано такі види робіт:

- вивчено новітні вимоги до навчання англійської мови в ЗЗСО, проаналізовано методику формування навичок в розвитку вмінь як складників англійськомовної комунікативної компетентності учнів ЗЗСО, здійснено ознайомлення з особливостями дистанційного навчання іноземної мови;
- створено конспекти фрагментів уроків з навчання різних аспектів англійської мови та презентації до фрагментів уроків з формування лексичних і граматичних навичок, вмінь аудіювання та усного мовлення, техніки читання й письма;
- проаналізовано методику провідних учителів-методистів шкіл м. Херсон під час навчальної (педагогічної) практики (студенти 302 і 351 груп мали змогу спостерігати за роботою учителів англійської мови та їхніх учнів в умовах дистанційного навчання);
- апробовано окремі методичні прийоми навчання англійської мови учнів ЗЗСО в умовах дистанційного навчання (під час виробничої (педагогічної) практики студенти 451 групи навчилися користуватися різними інтернет-платформами для забезпечення освітнього процесу в синхронному режимі);
- виконано 8 кваліфікаційних робіт з методики навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти, складання планів досліджень, складання

бібліографії («Формування англійськомовної компетентності в говорінні учнів закладів загальної середньої освіти інтерактивними методами навчання» В. Балюк, «Формування лінгвістичної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти за допомогою автентичних англійських віршів і пісень» М. Бозняк, «Формування в учнів ліцеїв компетентності в переглядовому читанні англійською мовою» К. Чабан, «Інтегрований підхід до навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти» А. Олексій, «Використання інтернет-контенту в системі дистанційного навчання англійської мови у закладах загальної середньої освіти» А. Гараненко, «Засоби дистанційного навчання англійської мови у 7-8 класах гімназій» О. Долгова, «Основні стратегії розвитку вмінь англійського монологічного мовлення в закладах загальної середньої освіти» Т. Бибик, Інтерактивні методи навчання англійської мови в гімназіях Ю. Жупан).

3.2. Результати розробки науково-дослідної теми кафедри студентським об'єднанням «Актуальні питання країнознавства та краєзнавства»

Студентським науковим об'єднанням № 2, яке досліджувало актуальні питання країнознавства та краєзнавства, керувала старша викладачка кафедри Шелдагаєва Г.О. За звітний період учасниками цієї групи проаналізовано культурологічний аспект у перекладі з української на англійську мову. Виокремлені та інтерпретовані англійською мовою актуальні питання краєзнавства, які відображають культурні реалії Півдня України й, зокрема, Херсонської області. На основі зібраного матеріалу захищено наукову роботу, яка посіла II місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності «Переклад» (Сергеєва Р.П., науковий керівник - старший викладач Шелдагаєва Г.О.). Захищено 29 курсових і 8 кваліфікаційних робіт з проблем філології, 10 студентів взяли участь у науково-практичних конференціях, за матеріалами яких опубліковано 13 студентських статей.

Стаття Римми Сергєєвої «Відтворення краєзнавчої лексики (на матеріалі краєзнавчих есе та документальних тревел-фільмів)» опублікована в збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: «Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття» м. Одеса, 27-28 грудня 2019 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2019. Ч. 2. С. 113-117.

Учасниками студентського об'єднання виконано 41 переклад текстів з краєзнавчим компонентом, які відображено на інтернет-сторінці кафедри та включені до каталогів відділу краєзнавства обласної наукової бібліотеки ім. О. Гончара та бібліотеки Бедфордширського університету (Великобританія) в рамках проекту «Introducing Kherson to the English-Speaking World» («Відкриваємо Херсон англomовному світові») - <http://library.beds.ac.uk/>.

У річичі дослідження поетичних творів художньої літератури з країнознавчим/краєзнавчим компонентом відбулася зустріч з українською поетесою з м. Київ **Юлією Бережко-Камінською**, лауреаткою Всеукраїнської премії ім. Василя Скуратівського(07.11. 2019). До співпраці з письменницею долучилися студенти наукового об'єднання "Актуальні питання країнознавства і краєзнавства", представивши переклади поетичних творів нашої землячки іноземними мовами: англійською, польською, іспанською.

20.05.2021 року проведено відкрите засідання наукового об'єднання в рамках Днів науки на тему, пов'язану з творчістю британської письменниці Тесси Вест: «Сучасна британська письменниця Тесса Вест: розвиток теми про Джона Говарда. Нові теми творчості».

Студентським об'єднанням виконано такі види робіт:

- підготовані до захисту 15 курсових робіт, тематика яких пов'язана з актуальними питаннями країнознавства та краєзнавства: «Стандарти комунікативної поведінки в англомовних країнах як складова вивчення країнознавства в ЗЗСО» (Репейнік Д.), «Комунікативні стандарти побутового характеру в США як необхідна складова формування соціокультурної компетенції в ЗЗСО» (Сікорська А.), «Соціокультурна компетенція як основна мета вивчення країнознавства в ЗЗСО» (Баклан В.); «Вивчення країнознавства на уроках англійської мови у ЗЗСО» (Кобзар Д.), «Вивчення культури англомовних країн на уроках у ЗЗСО» (Прозоровська О.), «Вивчення автентичних зразків художньої літератури англомовних країн на уроці в ЗЗСО» (Андрєєва К.), «Автентичні навчально-методичні комплекси як джерело вивчення сучасної англійської мови в ЗЗСО» (Басараб О.), «Аналітичне читання автентичних текстів англійською мовою як спосіб формування соціокультурної компетенції учнів ЗЗСО» (Конєва В.), «Стандарти мовної побутової комунікації в англомовних країнах як необхідна складова вивчення англійської мови в ЗЗСО» (Недибалюк В.), «Англомовні краєзнавчі тексти про Херсонщину у якості навчально-методичних матеріалів на уроках англійської мови у ЗЗСО» (Андрєєва М.), «Створення англомовних навчально-методичних матеріалів краєзнавчого характеру для учнів ЗЗСО» (Федорук М.), «Країнознавство та краєзнавство на уроках англійської мови в ЗЗСО» (Шотько Є.), «Використання художньої літератури в якості джерела вивчення англійської мови в ЗЗСО» (Андрієвська В.), «Вивчення стандартів комунікативної поведінки в англомовних країнах на уроках бізнес-курсу англійської мови в ЗЗСО» (Фесенко В.), «Навчання стандартів комунікативної поведінки на уроках англійської мови в ЗЗСО» (Борщик А.);
- здійснено критико-аналітичний аналіз текстового корпусу наукових розвідок та інтернет-матеріалів щодо розв'язання наукових проблем:

1. Перекладацька еквівалентність та адекватність як базові категорії перекладознавства.
2. Поняття інваріанту перекладу.
3. Основні одиниці перекладу.
4. Основні засоби та прийоми в перекладі.
5. Нормативні аспекти перекладу.
6. Проблема оцінки якості перекладу.
7. Проблеми національно-культурної та хронологічної адаптації тексту при перекладі.
8. Етноспецифіка вихідного тексту та проблеми її відтворення в тексті перекладу.
9. Хроноспецифіка вихідного тексту та проблеми її відтворення у тексті перекладу.
10. Художній образ вихідного тексту та засоби його відтворення у тексті перекладу.
11. Переклад екзотизмів.
12. Переклад власних імен.
13. Фігури стилю та ресурси їх відтворення.
14. Граматичні аспекти перекладу.

ВИСНОВКИ

1. Основними труднощами при перекладі текстів публіцистичного жанру з країнознавчими та красназвчними компонентами є образна фразеологія, ідіоматична лексика, реалії, інтертекст, інтерстильове тонування, власні назви та заголовків до статей. У вибраних нами статтях при перекладі переважають фразеологічні одиниці, власні назви, гра слів, реалії. При перекладі зазначених одиниць має суттєве практичне значення жанрово-стильова ознака, оскільки від цього залежить комунікативна направленість тексту. Для перекладу клішованих фраз та стійких висловів слід підбирати вислови та мовні кліше, які є відповідними саме менталітету та культурі мови перекладу. Гра слів та каламбур перекладаються відповідниками мови перекладу, тобто грою слів та каламбуром мовою оригіналу за формою, семантикою, текстуальним впливом тощо. Також застосовується переклад виразом, у якому відсутні елементи гри слів, за умови, що переклад еквівалентний переклад неможливий; переклад адекватним гри слів риторичним засобом, повтором, алітерацією, римою, іронією, парадоксом; опущення текстового фрагменту з грою слів; компенсація втрати гри слів у тексті перекладу грою слів в іншому місці тексту перекладу; використання приміток/зносок, пояснення гри слів за допомогою інших засобів мовлення; буквальний переказ.

2. Переклад приказок, прислів'їв вимагає пошуку еквівалентного варіанту мовою перекладу. За відсутності відповідників, можливим є переклад з використанням аналогічного прислів'я чи приказки, але з іншою словесно-образною основою. При перекладі "деформованих" фразеологічних одиниць головним завданням перекладача є збереження авторської особливості мовлення.

3. Для перекладу реалій зазвичай застосовують такі методи, як транскодування, калькування або описовий переклад. Переклад інтерстильового тонування включає в себе пошук функціональних аналогів лексики, прийом компенсації або описовий переклад. Інтертекстуальність

можна перекладати шляхом точного перекладу (відтворення всіх лексичних елементів); шляхом мікростилістичного перекладу (відтворення лінгвостилістичних особливостей оригіналу у зручній (чужій) формі); шляхом вільного перекладу (передача загального змісту тексту у вільній формі).

Власні назви зазвичай перекладаються шляхом транскодування, або за допомогою традиційних відповідників, зафіксованих у словниках. Також можливе застосування способу практичної транскрипції з елементами транслітерування, що дає можливість досить точно ідентифікувати оригінальну форму назви.

4. Процес перекладу скорочень, відсутніх у словниках та довідниках, можна здійснити в два етапи: дешифрування скорочення та відтворення корелята засобами мови перекладу, тобто пошук еквівалентної форми, яка якомога точніше передає зміст. Кліше та стійкі вирази можна впізнавати в тексті і підшукувати необхідні переклади (відповідники).

5. Переклад заголовків включає в себе всі вище зазначені способи. Найперше, що має зробити перекладач – прочитати текст, щоб зрозуміти зміст повідомлення. В заголовках часто відсутній перфектний час, тому дія, яка відбулася в минулому, як правило, передається дієсловами теперішнього часу, а дія, яка має відбутися в майбутньому – за допомогою інфінітива. Часто дуже важко зберегти лексичний склад заголовка. У такому випадку краще змінити заголовок повністю і створити нейтральний, але зрозумілий за змістом та пов'язаний з темою тексту. Очевидно, що заголовки, як і багато інших з приведених експресивних елементів, неможна перекладати буквально. Для адекватного відтворення семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик, при перекладі слід застосовувати лексичні трансформації: конкретизацію значення, генералізацію, додавання, вилучення, заміну частини мови.

Таким чином, для перекладу публіцистичних текстів з країнознавчим або краєзнавчим компонентом, окрім застосування теоретичних відомостей,

важливим критерієм є розуміння тексту його загального змісту, змісту кожного елементу, кожного слова. Розуміння на всіх рівнях тексту: від рівня окремих слів до рівня всього тексту.

6. При перекладі реалій-екзотизмів окрім транскрипції, перекладач повинен уміти пояснити значення цих слів за допомогою опису на іноземній мові (англійській). Оскільки екзотизм відзначається випадковістю й певною регіональністю, перекладач сам визначає, чи необхідно давати пояснення.

7. Профілактика багаторівневої інтерференції в умовах міжкультурної комунікації спрямована на формування у носія образу світу однієї лінгвокультурної спільноти, уміння розуміти носія іншого мовного образу світу, що означає оволодіння двомовною сумою знань про картину світу. У контексті міжкультурного діалогу білінгв стає активним учасником міжкультурної комунікації, послуговується разом з рідною іноземною мовами, як засіб повсякденного спілкування, що передбачає вихід на когнітивний (тезаурусний) рівень мовної особистості.

8. Використання мовної картини світу та тезауруса особистості як способу організації знань дозволяє стверджувати, що розуміти будь-яку фразу чи текст означає, пропускаючи її через свій тезаурус, співвідносити зі своїм досвідом і знаходити для неї місце на картинці. Саме для такого розуміння в запропонованій моделі діалогу культур ми приділяємо особливу увагу опису не лише інших мовних феноменів, а й різних концептуальних систем у контексті етнічних, художніх, соціонормативних, ідеологічних культур, що сприяє у подальшому попередженні та подоланні багаторівневої інтерференції в міжкультурній комунікації та перекладі.

9. Результатом є формування мовного характеру, зокрема двомовної особистості перекладача в діалозі культур, з уміннями та навичками використовувати мову в усіх її проявах у різних ситуаціях міжкультурної комунікації; уміння розуміти та засвоювати чужий спосіб життя/поведінки, щоб ламати усталені стереотипи; уміння розширювати «індивідуальну

картину світу» шляхом залучення до «мовної картини світу» носіїв мови, що вивчається.

10. Умови спілкування у полікультурній, багатомовній аудиторії передбачають зменшення кількості наративних міркувань та вербально-орієнтованих концепцій. Натомість збільшується об'єм візуального контенту, зростає різноманіття візуальних засобів передачі інформації. Такі зміни вимагають впевненого володіння прийомами візуальної риторики.

11. Теоретичною основою навчання візуальної риторики виступають метапредметні інтегруючі принципи візуальної риторики, що діють через модуси переконання (риторичні стратегії): логос, етос, пафос. Предметний зміст діяльності у межах візуальної риторики включає візуальне мислення, візуальний текст та риторичний аналіз візуального дискурсу.

12. Навчання візуальної риторики сприяє формуванню вмінь студентів мислити образами, сприймати, аналізувати та продукувати візуальний текст, використовувати візуальні прийоми для прагматичного, етичного та естетичного впливу на опонента.

13. Модель навчання візуальної риторики включає три етапи: спостереження; моделювання; продукування. На етапі спостереження за допомогою репродуктивних, аналітичних, акцентних завдань студенти досліджують візуальний елемент-зразок, оцінюючи його дієвість та ефективність у певній риторичній ситуації. Під час риторичного моделювання відбувається добір та організація візуальної складової дискурсу в процесі виконання тренувальних завдань та вправ за зразком. Етап продукування пропонує студентам самостійно візуалізувати публічні виступи, проілюструвати твори, провести візуально-риторичні експерименти.

14. Основними прийомами навчання на етапі спостереження виступають прийоми «відсторонення», інтерпретації невербального знаку, перетворення символу у візуальну метафору, прийом «мінімалістична композиція». Сократичний метод навчання визначено провідним для самостійної розробки студентами презентації візуального матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб: Союз, 2003. 288 с.
2. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации. М.: 2006. 160 с.
3. Валігура О.Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів. Монографія. Тернопіль. 2008. 288 с.
4. Вайнрайх У. Языковые контакты. К.: Вища школа, 1979. 263 с.
5. Воробйова А.В. Навчання візуальної риторики на заняттях англійської мови у вищих навчальних закладах. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр., Запоріжжя : КПУ, 2022. Вип. 81. С. 142 – 146.
6. Гаврилюк Н. Візуальний образ як текст. Слово і Час. 2015. №4 с. 49–56.
7. Жлуктенко Ю,О. Лингвистические аспекты двуязычия. К.: Вища школа, 1974. 176 с.
8. Зеленін Г. І. Процеси інтерференції й перенесення в умовах міжмовної взаємодії при навчанні студентів іноземній мові. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2010. № 28-29. С. 193-197. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2010_28-29_30.
9. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.
10. Кіщенко Ю.В. Методи розвитку іншомовної професійної компетенції майбутніх перекладачів. Сучасні підходи до викладання іноземної мови: матеріали II регіонального науково-практичного семінару. Херсон: ХДУ, 2013. С.19-20.
11. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Підручник. Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.

12. Нестеренко Н.М., Лисенко К.В. A Course in Interpreting and Translation. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2004. 240 с.
13. Рибіна Н. В. Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства: проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 59. С. 176-178. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_59_66.
14. Розенцвейг В.Ю. Новое в лингвистике. Языковые контакты. Вып. 6. М. : Изд. Прогресс, 1972. 534 с.
15. Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов. К. : Вища шкочла, 1974. 256 с.
16. Тороп П. Тотальный перевод. Тарту: Изд-во Тартуского ун-та, 2005. 220 с.
17. Anderson O., Kardia S., Gupta K., E. August. Are we teaching our students visual communication? Evaluation of writing assignments in public health, *Journal of Visual Communication in Medicine*, 2020. P. 62–65.
18. Arnheim R. *Visual Thinking*. Paperback-Deluxe Edition, 2004. 234p.
19. Barthes R. *Rhetoric of the Image*. In: Evans, J. and Hall, S. *Visual Culture: A Reader*. 1999. London: SAGE Publications Ltd. P. 33–40.
20. Berger J. *Ways of Seeing*. London, England: British Broadcasting Corporation and Penguin Books, 1972. P.45 – 64.
21. Brokert, O. Methodical aspects of interference and its differentiation in foreign speech. *Theoretical issues of education and upbringing*, 2012.45, pp. 81-86.
22. Danesi M. *Visual Rhetoric and Semiotic*. Oxford Research Encyclopedia of Communication, 2017.
23. Hocks M. E. Understanding visual rhetoric in digital writing environments. *College Composition and Communication*. 2003. P. 629–656.

24. Lanham R. A. *The Electronic Word: Democracy, Technology, and the Arts*. Chicago: U of Chicago, 1993.
25. Murray, M. D., *Leaping Language and Cultural Barriers with Visual Legal Rhetoric*. 2015. 49 *U.S.F.L.* P. 61–93.
26. 16 Peggy A. *Visual Discourse Analysis. New Methods of Literacy Research*. 2013. Routledge Pages 14 eBook
URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Visual_Discourse_Analysis.pdf
27. Pellegrini Mason T. *The Ethics and Effectiveness of Rhetorical Strategies Employed by Environmental Groups and the Palm Oil Crisis*. 2016. *Global HonorsTheses*.41.URL: https://digitalcommons.tacoma.uw.edu/gh_theses/41
28. Taylor M., Marrone M., Tayar M., Mueller B. *Digital storytelling and visual metaphor in lectures: a study of student engagement*. *Accounting Education*, 2018. P. 552–569.
29. Wysocki A. F. *Impossibly Distinct: On Form/Content and Word/ Image in Two Pieces of Computer-Based Interactive Multimedia*. *Computers and Composition*, 2001. P. 209–34.
30. Yefymenko T., Prosiannikova Ya. *Multilevel Forms of Interference Detection in Intercultural Communication and Translation*. *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*, November 2020. Pp. 26-39
31. Yenawine P. *Theory into practice: The Visual Thinking Strategies*. Paper presented at the conference, “Aesthetic and Art Education: A Transdisciplinary Approach,” sponsored by the Caluste Gulbenkian Foundation, Lisbon, Portugal, 1999.